

Odlomki iz knjige
DRUŽINE Z NAJSTNIKI – KO VZGOJA ODPOVE
Jesper Juul

O ZAUPANJU:

Zaupanje namreč ne pomeni, da bi morali otroci narediti vse tisto, kar se staršem zdi prav, in opustiti vse, kar se zdi staršem neprimerno. Zaupanje, ki ga najstniki tako zelo potrebujejo od svojih staršev, je prepričanje, da bodo njihovi otroci naredili po svojih najboljših močeh vse, da bi postali taki, kakršni bi radi bili. In sicer na temeljih, ki so jih zgradili skupaj s svojimi starši, vrtcem, šolo, sorodniki in prijatelji. In sicer s kartami, ki jim jih je življenje položilo v roke.

Lahko zaupate, da:

- ... se vaš najstnik ne bo mogel upreti nekaterim skušnjavam in bo doživel nekaj bolečih izkušenj;
- ... si bo vaš otrok aktivno prizadeval za to, da si bo razjasnil svoj odnos do naslednjih stvari: do alkohola, hašiša oziroma morebitnih drugih drog, do seksa, pornografije in zaljubljenosti.
- ... bo začel razlikovati, o katerih stvareh se bo pogovarjal s starši in o katerih z vrstniki.
- ... bo vse, kar bo naredil v naslednjih letih, naredil zase – in ne proti vam staršem.

Tako kot vsi drugi najstniki lahko vaša hčerka vse stori sama, vendar pri tem ne bi smela biti osamljena. In bolj kot kdajkoli potrebuje zdaj vašo brezpogojno ljubezen in vaše zaupanje. Ne tako zaupanje, da bo postala taka, kot ste si od nekdaj predstavljali, temveč zaupanje v to, da bo dala vse od sebe, da postane v redu človek.

To pomeni, da mora slediti svojemu notranjemu glasu in da bo zato morala nujno sprejeti vrsto odločitev, ki morda ne bodo ravno razumne, zaradi katerih pa bo ona

postala razumnejša. V tem trenutku, ko pričakuje družba od nje, da si bo pridobila čim več znanja, bo v resnici pridobila predvsem razumnost in življenjske izkušnje.

Rad bi poudaril, kako pomembno je, da starši stojimo za svojimi otroki. To ne pomeni, da bi morali topove obrniti v drugo smer in začeti obstreljevati učitelje. Ti so napačen naslovnik. Pravi naslovnik je preživeta šolska kultura s svojimi zastarelimi politični temelji: tem moramo – in v ta proces morajo biti izrecno vključeni tudi učitelji – napovedati boj.

Staršem pa bi moralo biti jasno, da so otroci, ki odkrito govorijo o nelagodju v šoli, ki špricajo šolo, padejo iz sistema ali s težko muko izpolnjujejo najnižje zahteve, pa čeprav je njihov potencial veliko večji, izjemno pogumni. Propaganda in pritisk, ki ga izvajajo politiki, uradniki, učitelji in starši, je tako velik, da si mlad človek, ki plava proti toku, zasluži najvišje spoštovanje in veliko podporo svojih bližnjih. Podporo, ki se ne usmerja proti šoli in izobraževanju, temveč tako, ki upošteva osebna razmišljanja in odločitve učenca. Naraščanje otrok s posebnimi potrebami skriva v sebi pomembno sporočilo za odrasle: šola je postala vse večji problem za svoje učence.

KAJ IN KOGA SEM USTVARIL?

Ko pridejo otroci v puberteto, lahko dobro vidimo, kaj nam je uspelo skupaj ustvariti. Skupaj smo namreč prišli do določene točke. Doslej smo starši sedeli na vozniskem sedežu in otroci so z nami sodelovali. Smo zadovoljni s tem, kar je nastalo? Večina staršev na žalost na tej postaji ni zadovoljnih, zato začnejo z nekakšno turbo vzgojo, s katero želijo v zadnjih minutah popraviti, kar se popraviti da. To je grozno – in nesramno. In ne deluje. Starši se potem sprašujejo: »Kaj pa naj storimo? Saj vendar ne moremo samo mirno in pasivno opazovati, kako počnejo naši otroci stvari, s katerimi se ne strinjamo.

Moj predlog je: danes zvečer se usedite v dnevno sobo, morda za pol ure ali za eno uro, oglejte si svoje otroke in uživajte v njih. »To je moj 13-letni sin ali moja 15-letna hčerka ... Vsa ta leta smo preživeli skupaj in nenadoma je postal/postala tako odrasel/odrasla – pravzaprav sva to prav dobro naredila.

Do otrokovega petnajstega leta večina zakonskih partnerjev že preraste obdobje, ko so sanjarili o tem, kakšen naj bi bil njihov partner in kako bi ga bilo mogoče spremeniti. Po prvem obdobju zaljubljenosti in slepe ljubezni namreč pogosto pridemo v fazo, ko upamo, da bi lahko partnerja poslali nekam na popravilo in ga dobili popolnega nazaj – takega, ki bi bil v skladu z našimi željami in predstavami. Vsi

nekoč ugotovimo, da to ne gre. Z otroki ni nič drugače. V obdobju najstništva, od starosti 12, 13, 14 let naprej, potrebujejo otroci od nas pravzaprav le eno: da vedo, da je na tem svetu človek – ali dva človeka –, ki zares verjame, da sem v redu. To potrebujejo. Veliko nas v življenju ni imelo takega človeka. Če imaš enega, lahko dobro preživiš, z dvema lahko čudovito živiš. Toda to ni naša starševska tradicija. Raje se obnašamo kot učitelji, sedimo z rdečim svinčnikom v roki in gledamo, kaj bi na svojih otrocih še morali popraviti.

Najstnica ne potrebuje vsiljivih vzgojiteljev ali staršev, ki nenehno pametujejo. Potrebuje pomoč in podporo, da bo postala tak človek, kakršen je in kakršna bi hotela biti – ne da bi imela pri tem občutek, da bo s tem razočarala svoje starše, in ne da bi ji ti ob tem naprtili grmado občutkov krivde.

O ODGOVORNOSTI:

Ko govorimo o odgovornosti, moramo ločiti dva svetova. Po eni strani je to odgovornost do družine: kakšen naj bo moj prispevek k družinski skupnosti? In po drugi strani gre za odgovornost do sebe. Ta dva svetova med seboj pogosto zamenjujemo. Starši si osebno odgovornost, ki bi jo otroci morali imeti zase, velikokrat naprtijo na svoja ramena. V povračilo si želijo, da bi otroci zato prevzeli več odgovornosti za skupnost. Tako trgovanje je le redkokdaj uspešno, saj so valute vse preveč različne.

O KOMUNIKACIJI:

Vzgoja, ki se poraja samo iz naše vloge, nima nobenega smisla. Če starše posnamemo pri njihovi vsakdanji komunikaciji in si nato skupaj z njimi ogledamo posnetke, so pogosto zgroženi: »Ali res tako govorim?!?« Velikokrat namreč odkrijejo, da s svojimi otroki komunicirajo prav zastrašujoče podobno, kot so se z njimi pogovarjali njihovi starši. Da pa bi to govornico tudi v resnici spremenili, se zdi mnogim staršem zelo težavno – in tudi zelo naporno.

Če govorimo z otroki in si pri tem nadenemo svojo starševsko uniformo oziroma uporabimo materinski glas, bodo naše besede najverjetneje šle pri enem ušesu noter in pri drugem ven. Ta vrsta vzgoje obrodi torej očitno zelo malo sadov. Tega se večina staršev zaveda in je zato zelo nesrečnih. Vendar pa jim ni vedno jasno, kaj je tisto, kar resnično vzgaja. Tisto odločilno se največkrat dogaja tako rekoč med vrsticami. Gre za vzdušje, ki vlada med staršema, za to, kako se pogovarjamo z ljudmi v neposredni okolici, za proces, kako delujemo kot družina, vse to vzgaja.

V veliko družinah z najstniki, morda kar v večini družin, ki sem jih spoznal v vseh teh letih, sta se obe strani pritoževali nad težavami pri komunikaciji, s čimer sta imeli v mislih predvsem to, da jim ne uspe noben pogovor, pri katerem bi se vsi počutili videne, slišane in razumljene. To velja v enaki meri za otroke in starše in je tudi najpogostejši razlog, zaradi katerega pari poiščejo zakonsko svetovanje ali terapevtsko pomoč. Za to obstaja cela vrsta zgodovinskih vzrokov, ki jih na tem mestu ne bi rad preveč na dolgo in široko razpredal, vendar bi kljub temu rad opozoril na naslednje:

- Besedna komunikacija med starši in otroki je tradicionalno taka, da starši postavljajo vprašanja oziroma intervjuvajo svoje otroke, ti pa se do določene starosti potrudijo, da dajo na ta vprašanja smiselne odgovore.
- Ko se starši odločijo, da bodo z otroki spregovorili resno besedo, se to pogosto sprevrže v pojasnjujoči oziroma pridigarski monolog.
- Demokratični razvoj v družini in družbi je okrepil in razvil tudi naše diskusijske in pogajalske sposobnosti. Oboje je pomembno, vendar je namenjeno zmagovanju in ne izboljšanju medosebnih odnosov.

Starši, pedagogi in učitelji večinoma zanemarjajo osebno govorico otroka in jim poskušajo vcepiti lepo zveneč vljudni govor. Vzgojni učinki takega ravnanja so zanemarljivi, po drugi strani pa je tako vedenje škodljivo za mentalni razvoj otroka ter za razvoj njegove sposobnosti za vzpostavljanje globljih osebnih odnosov.

Ko govorim o enakovrednem dialogu, pri tem ne mislim na demokracijo in otrokove pravice v političnem in pravnem pomenu. Enakovredni dialog po eni strani krepi osebno odgovornost otroka, po drugi strani pa se starši naučijo bolje upravljati s svojo močjo ter vzpostavljati zaupanje. Če se čutimo, da nas v neki skupnosti jemljejo resno, nam ni več tako pomembno, ali *imamo prav* oziroma ali smo *uveljavili svojo voljo*, kar velja tako za otroke kot za starše. Če tega enakovrednega dialoga ni, pa gre le za nenehen boj za oblast oziroma podrejanje. Še v prejšnji generaciji so se morali otroci v glavnem podrejeni in bili prisiljeni na skrivaj živeti dvojno življenje, če njihove predstave o življenju niso bile v skladu z vrednotami staršev. Danes se nemalokrat dogaja, da se podrejajo starši – iz strahu pred konflikti ali iz nemoči in zbežanosti, ki jih pogosto spremlja tudi spoznanje, da znajo njihovi otroci izjemno dobro argumentirati. Starši tako pogosto rečejo *ja* ali *v redu*, hkrati pa imajo pri tem slabo vest ter občutek, da so sami s seboj morali skleniti kompromis.

O KONFLIKTIH:

Na konflikte glejmo kot na darilo in izziv. Kot darilo, ker smo po desetih ali dvanajstih letih, ko smo s polno odgovornostjo in iskrenim srcem poskušali biti najboljši starši,

zdaj pa smo končno prišli do položaja, ko lahko na široko odpremo oči in usta in si ogledamo rezultat svojih prizadevanj.

Naši pogledi in vrednote so postavljeni na težko preizkušnjo, saj bodo otroci ugotavljali, ali želijo naše vrednote tudi sami integrirati v svoje življenje. V najboljšem primeru nas čakajo številna nesoglasja in intelektualne diskusije, kamor sodijo tudi manj vpljudni napadi na starševska prepričanja in tradicije. Pogosto je naporno – ali skorajda strašljivo – razpravljati o lastnih vrednotah, vendar se to priložnost vsekakor splača izkoristiti. Ne le zato, da negujemo odnos z našimi najstniki, temveč tudi zato, ker marsikaj v našem življenju sčasoma zakrni v rutino, za katero je dobro, da jo tu in tam pretresemo in na novo oblikujemo.

O DOMAČEM SERVISU:

Vse odkar sem postal družinski terapevt, srečujem obupane starše, ki se pritožujejo, da se njihovi otroci obnašajo tako, kot da bi stanovali v hotelu. Moj – resda precej oster – odgovor se po navadi glasi, da počnejo mladostniki to praviloma takrat, kadar jim starši tudi ne ponujajo nič drugega kot tisto, kar ponuja svojim gostom hotel: dober servis.

Otroci vedno sodelujejo tako z notranjim kot z zunanjim vedenjem svojih staršev in če se ti prelevijo v služabnike svojih otrok in jih obravnavajo kot goste, se bodo otroci na to vlogo postopoma tudi navadili.

Seveda je primerjava s hotelom po svoje tudi skrajno nepoštena. Navsezadnje imajo starši otroka zelo radi, zanj ljubeče skrbijo – teh stvari pa v hotelu ni mogoče dobiti. Pa vendarle je tako, da se starševska ljubezen vedno izraža v neki obliki, na katero se otroci navadijo. V tej družini so se starši odločili za to, da bodo svojo ljubezen izrazili kot servisno uslugo, toda servis je nekaj drugega kot ljubezen. Servis je servis. To ne pomeni, da ta servis v starševskih srcih ne razvije toplega občutka, vendar ta servis ne vsebuje hranilnih snovi, ki jih potrebuje otrok za svojo rast in zdrav razvoj. Z drugimi besedami: vedenje staršev je bilo dobro mišljeno, vendar ne dovolj preiščeno.

Najstništvo sestoji iz tisočerih eksperimentov in zrelost se razvija takrat, ko dobijo mladostniki prostor in možnost, da lahko s svojo družino delijo tudi padce in neuspehe. Bolj kot jih izoliramo, kaznujemo, poučujemo in kritiziramo, manj se bodo naučili o sebi, o svojih prednostih in pomanjkljivostih.

Vsi odlomki so vzeti iz knjige "Družine z najstniki - ko vzgoja odpove" avtorja Jesperja Juula (Didakta, 2010).